

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“

ЈНУ ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК
„КРСТЕ МИСИРКОВ“ – СКОПЈЕ

ул. „Григор Прличев“, бр. 5, 1000 Скопје, Р Македонија
Централа: +389 2 3114 733 телефон/факс.: +389 2 3 222 225
Електронска адреса: kontakt@imj.ukim.edu.mk

Веб-страница: www.imj.ukim.edu.mk

МИНАТОТО НА ЈАЗИЧНИОТ СВЕТ – ДЕНЕС И УТРЕ

Зборник на трудови од Меѓународната научна конференција
„Минатото на јазичниот свет – денес и утре“
одржана на 15 и на 16 ноември 2017 година
во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје

Скопје, 2018

Меѓународен организациски одбор на Конференцијата и меѓународен уредувачки одбор на Зборникот, 2017 година

н. сов./ред. проф. д-р Лидија ТАНТУРОВСКА (претседател на Одборот)
н. сов./ред. проф. д-р Елена ЈОВАНОВА-ГРУЈОВСКА
н. сов./ред. проф. д-р Катица ТРАЈКОВА (секретар)
н. сов./ред. проф. д-р Мери ЦУБАЛЕВСКА
н. сов./ред. проф. д-р Веселинка ЛАБРОСКА
в. н. сор./вонр. проф. д-р Мери ЈОСИФОВСКА
н. сор./доц. д-р Снежана ПЕТРОВА-ЏАМБАЗОВА

акад. Јан СОКОЛОВСКИ (Вроцлав)
проф. д-р Даринка ГОРТАН-ПРЕМК (Белград)
проф. д-р Иво ПРАЊКОВИЌ (Загреб)
проф. д-р Бранко ТОШОВИЌ (Грац)
проф. д-р Вера СМОЛЕ (Љубљана)
канд. д-р Наталија БОРОНИКОВА (Перм)
доц. д-р Станислав СТАНКОВИЌ (Косовска Митровица/Приштина/Белград)
д-р Борјана ПРОШЕВ-ОЛИВЕР (Загреб)

Почесни членови на Меѓународниот организациски одбор, 2017 година

н. сов. д-р Трајко СТАМАТОСКИ
н. сов. д-р Марија КОРОБАР-БЕЛЧЕВА
н. сов. д-р Мито АРГИРОВСКИ
н. сов. д-р Љубица СТАНКОВСКА
н. сов. д-р Димка МИТЕВА
н. сов. д-р Стоја ПОП-АТАНАСОВА

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ ОД МЕЃУНАРОДНАТА НАУЧНА
КОНФЕРЕНЦИЈА „МИНАТОТО НА ЈАЗИЧНИОТ СВЕТ – ДЕНЕС И УТРЕ“
ОДРЖАНА НА 15 И НА 16 НОЕМВРИ 2017 ГОДИНА ВО РАМКИТЕ НА
„ОТВОРЕНИТЕ ДЕНОВИ“ ВО ИНСТИТУТОТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК
„КРСТЕ МИСИРКОВ“ – СКОПЈЕ

Зборникот е финансиран од Министерството за образование и наука при Владата на Република Македонија

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

811.163.3(062)

811.163.3-115(062)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција “Минатото на јазичниот свет - денес и утре”
(2017 ; Скопје)

Минатото на јазичниот свет - денес и утре : зборник на трудови од Меѓународната научна конференција “Минатото на јазичниот свет - денес и утре” одржана на 15 и на 16 ноември 2017 година, во Институтот за македонски јазик “Крсте Мисирков” - Скопје / [уредувачки одбор Лидија Тантуровска (главен уредник) ... и др.]. - Скопје : Институт за македонски јазик “Крсте Мисирков”, 2018. - 497, [9] стр. : илустр. ; 24 см

Трудови и на др. јазици. - Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-220-052-1

а) Македонски јазик - Собири б) Македонски јазик - Компаративни истражувања - Собири
COBISS.MK-ID 108656650

© Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје, 2018.

Сите права за ова издание се заштитени со закон. Забрането е копирање, умножување и објавување на делови или на целото издание во печатените и во електронските средства за јавно информирање или за друг вид јавна употреба или јавна изведба, без согласност на авторот или на издавачот.

МИНАТОТО НА ЈАЗИЧНИОТ СВЕТ – ДЕНЕС И УТРЕ

Меѓународната научна конференција
„Минатото на јазичниот свет – денес и утре“
(15 – 16 ноември 2017)

СОДРЖИНА

Предговор.....	13
Лидија Аризанковска УЛОГАТА НА ПРЕВЕДУВАЧКАТА ДЕЈНОСТ ВО АФИРМАЦИЈА НА МАКЕДОНИСТИКАТА НА РЕЛАЦИЈА МАКЕДОНИЈА – СЛОВЕНИЈА (АКТУЕЛНА СОСТОЈБА И ПЕРСПЕКТИВИ).....	15
Елизабета Бандиловска СЕМАНТИЧКО-ДЕРИВАЦИСКАТА СТРУКТУРА НА ОПИСНИТЕ ПРИДАВКИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	25
Жарко С. Бошњаковић, Гордана Р. Штасни ПЕРСОНАЛНЕ АТРИБУТИВНЕ ИМЕНИЦЕ МОТИВИСАНЕ СОМАТИЗМИМА У МАКЕДОНСКОМ ЈЕЗИКУ	31
Родна Величковска, Катерина Петровска-Кузманова ФУНКЦИЈАТА НА ТЕКСТОТ ВО ЖЕНСКИТЕ ОБРЕДНИ ПОВОРКИ ВРЗ ПРИМЕРИ ОД ЛАЗАРСКИТЕ ПЕСНИ ВО МАКЕДОНИЈА.....	47
Татјана Гочкова-Стојановска ПРОМЕНА ВО НАСОКИТЕ НА ПСИХОЛИНГВИСТИЧКИТЕ ИСТРАЖУВАЊА: ПОГЛЕД КОН ЈАЗИЧНАТА ИДНИНА.....	65
Лилјана Гушевска МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ВО ПРАКТИКАТА ВО ПРВАТА ДЕЦЕНИЈА ПО КОДИФИКАЦИЈАТА (ВРЗ ОСНОВА НА АРХИВСКИТЕ МАТЕРИЈАЛИ ОД ИЛИНДЕНСКИ СВЕДОШТВА).....	69
Јасминка Делова-Силјанова МАКЕДОНСКО-ЧЕШКИ ПРЕПЛЕТУВАЊА.....	83
Олгица Додевска-Михајловска СПОРЕДБЕНИТЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМИ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО АЛБАНСКИОТ ЈАЗИК.....	89
Васил Дрвошанов ИЗРАЗУВАЊЕТО НА СЕМЕМАТА 'ГОЕН' ВО МАКЕДОНСКИТЕ ГОВОРИ.....	93

Виолета Јанушева КОН ДЕФИНИРАЊЕТО НА ПАРОНИМИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ СТАНДАРДЕН ЈАЗИК.....	101
Елена Јованова-Грујовска, Елизабета Кузмановска АНАЛИЗА НА ДИСКУРСОТ НА НОВИНАРИТЕ ВО ЕЛЕКТРОНСКИТЕ МЕДИУМИ (СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА ПРАВОПИСОТ И ПРАВОГОВОРОТ)...	121
Мери Јосифовска НОВИ ИМЕНУВАЊА ВО МАКЕДОНСКАТА ТОПОНИМИЈА.....	129
Макеј Кавка КОНЦЕПТОТ НА НАРАТИВЕН ИДЕНТИТЕТ И НЕГОВАТА ПРИМЕНЛИВОСТ ВО АНАЛИЗАТА НА ЈАЗИКОТ НА БЕГАЛЦИТЕ ОД ЕГЕЈСКА МАКЕДОНИЈА ПО ГРАЃАНСКАТА ВОЈНА ВО ГРЦИЈА.....	135
Весна Костовска ЗА СЛОЖЕНКИТЕ ВО МАКЕДОНСКОТО ЧЕТВОРОЕВАНГЕЛИЕ И НИВНИОТ СОВРЕМЕН ПРЕВОД ВО БИБЛИЈАТА.....	139
Веселинка Лаброска ОСОБЕНОСТИ НА НЕКОИ ЛЕКСИЧКИ МАРКЕРИ ЗА ЕВИДЕНЦИЈАЛНОСТ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО АЛБАНСКИОТ ЈАЗИК.....	147
Ѓорѓи Лазаревски ПРЕД СПОМЕНИКОТ НА СВ. МЕТОДИЈ ВО ЕЛВАНГЕН.....	157
Лилјана Макаријоска ЦРКОВНОСЛОВЕНСКАТА ТРАДИЦИЈА ВО ДРАМСКИТЕ ТЕКСТОВИ НА БЛАГОЈА РИСТЕСКИ-ПЛАТНАР.....	167
Јордана Марковић ЛЕКСИКА ОДЕЌЕ И ОБУЌЕ У СРПСКОМ И МАКЕДОНСКОМ ЈЕЗИКУ У ИСТОРИЈСКОЈ ПЕРСПЕКТИВИ.....	177
Димка Митева МАКЕДОНСКИОТ ПРОСВЕТИТЕЛ НА XX ВЕК – ТОДОР ДИМИТРОВСКИ (1922 – 2000).....	189
Витомир Митевски ОД МАКЕДОНСКАТА ФИЛОСОФСКА ТЕРМИНОЛОГИЈА – ДОБЛЕСТ ИЛИ ДОБРОДЕТЕЛ?.....	193
Виолета Николовска СЕМАНТИЧКИТЕ КОМПОНЕНТИ НА ЛЕКСЕМАТА УБАВ.....	197

Димитар Пандев МАКЕДОНСКИОТ (ПРЕРОДБЕНСКИ) ЈАЗИК.....	205
Блага Панева ВЛИЈАНИЕТО ОД МИНАТОТО, ПРЕДИЗВИК ЗА ЈАЗИКОТ СЕГА И ВО ИДНИНА.....	209
Снежана Петрова-Џамбазова ЗА УПОТРЕБАТА НА ОДДЕЛНИ ГЛАГОЛСКИ ФОРМИ (СО ПРИМЕРИ ОД ТЕКСТОВИ ОД НОВИНАРСКИОТ ПОТСТИЛ).....	215
Борјана Прошев-Оливер КУЛТУРНАТА ПАРАДИГМА НА ПРЕВЕДУВАЊЕТО: СТРАТЕГИИ И ПОСТАПКИ.....	219
Јан Соколовски ОД ПРОБЛЕМАТИКАТА НА ЗБОРООБРАЗУВАЊЕТО НА ПРИДАВКИТЕ МОТИВИРАНИ ОД ПРЕДЛОШКИ ИЗРАЗИ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ПОЛСКИОТ ЈАЗИК (ВРЗ ФОНОТ НА ДРУГИ СЛОВЕНСКИ ЈАЗИЦИ).....	227
Зоран Спасовски НАСЛОЖКИ ВО МАКЕДОНСКАТА ТОПЕНИМИЈА.....	233
Станислав Станковиќ ОПШТ ОСВРТ ВРЗ ВИТАЛНОСТА НА МАКЕДОНСКИТЕ ПРЕСЕЛЕНИЧКИ ГОВОРИ ВО ЈУЖЕН БАНАТ.....	243
Љубица Станковска ЕТИМОЛОГИЈАТА НА НЕКОЛКУ ИМИЊА НА РАСЕЛЕНИ СЕЛА НА СКОПСКА ЦРНА ГОРА.....	267
Фани Стефановска-Ристеска ХОМОНИМИЈА И ПОЛИСЕМИЈА.....	285
Еленка Стоевска-Денчова, Светлана Давкова-Ѓоргиева ЗА НАЗИВИТЕ СЛАВА И ИМЕНДЕН ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	293
Вера Стојчевска-Антиќ ОД БИБЛИЈА ДО НАРОДЕН ТЕКСТ.....	303
Лидија Тантуровска ЗА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	309

Свето Тоевски ПРОМЕНИТЕ ВО ЛИНГВАКУЛТУРИТЕ И НИВНИТЕ КОМПОНЕНТИ – ЈАЗИЦИТЕ И КУЛТУРИТЕ ВО СВЕТОТ ВО ГЛОБАЛНАТА ЕРА СО ОСВРТ НА МАКЕДОНСКАТА ЛИНГВАКУЛТУРА.....	317
---	-----

Катица Топлиска-Евроска ЗА ПРОДУКТИВНОСТА НА НЕКОИ МОТИВИРАЧКИ ОСНОВИ ВО ОБЛАСТА 'ХРАНА'	335
--	-----

Катица Трајкова ЗА ИЛУМИНАЦИСКИТЕ СТИЛОВИ ВО МАКЕДОНСКИТЕ СРЕДНОВЕКОВНИ РАКОПИСИ.....	339
---	-----

Владимир Цветкоски УСВОЈУВАЊЕ ГЛАГОЛСКИ ПАРАДИГМИ ОД СТРАНСКИ УЧЕНИЦИ.....	349
---	-----

Доца Цветкоска „НА-ПРЕДМЕТОТ“ КАКО СПЕЦИФИЧЕН БЕЛЕГ НА ОХРИДСКИОТ ГОВОР.....	363
--	-----

Мери Цубалевска ГРЦИЗМИТЕ ВО ВАТАШКИОТ МИНЕЈ.....	369
--	-----

Емине Шабани СЕМАНТИЧКАТА ТИПОЛОГИЈА НА ФРАЗЕОЛОШКИТЕ ЕДИНИЦИ ВО РОМАНОТ МАЈСТОРОТ И МАРГАРИТА НА МИХАИЛ БУЛГАКОВ.....	379
--	-----

***

Hadžem Hajdarević BOSANSKI PISAC I NJEGOV MATERNJI JEZIK.....	399
--	-----

Jasmin Hodžić, Haris Ćatović, ORTOEPSKA VRIJEDNOST IMENICA S REFLEKSOM DUGOG JATA U SAVREMENOM BOSANSKOM JEZIKU.....	405
--	-----

Alen Kalajdzija UDIO KORPUSA ALHAMIJADO LITERATURE U PREDSTANDARDNOM PERIODU BOSANSKOG JEZIKA.....	417
--	-----

Aida Kršo KRITERIJI KLASIFIKACIJE BALKANSKIH JEZIKA.....	429
---	-----

Iwona Łuczków	
MIEDZY TRADYCJĄ A INNOWACJĄ, CZYLI WOKÓŁ PROBLEMÓW EKWIWALENCJI TERMINÓW GRAMATYCZNYCH (NA PRZYKŁADZIE WYBRANYCH JĘZYKÓW SŁOWIAŃSKICH).....	435
Vera Smole	
SMERNICE JEZIKOVNE POLITIKE REPUBLIKE SLOVENIJE – OB ZAKLJUČKU ENOLETNEGA CILJNEGA RAZISKOVALNEGA PROJEKTA.....	443
Ljudmil Spasov	
PREPJEV(I) PRERADOVIĆEVA PUTNIKA IZ PERA NAJZNAČANIJH KULTURNIH DJELATNIKA MAKEDONIJE S POČETKA 20. STOLJEĆA –KRSTE MISIRKOVA I DIMITRIJE ČUPOVSKOG.....	449
Maria Stryzewska	
MACEDOŃSKIE PRZYMOTNIKI ODRZECZOWNIKOWE Z SUFIKSEM -OB-/EB I ICH EKWIWALENTY W JĘZYKU POLSKIM.....	465
Elżbieta Tyszkowska-Kasprzak	
ABSURD LINGWISTYCZNY W TWÓRCZOŚCI DANIŁA CHARMSA I ALEKSANDRA WWIEDIENSKIEGO.....	471
Dijana Vlatković	
OBRADA KULTURNOOBILJEŽENIH NATUKNICA U HRVATSKO-MAKEDONSKOME RJEČNIKU.....	483
СПИСОК НА АВТОРИТЕ.....	489

Виолета НИКОЛОВСКА
Факултет за образовни науки
Универзитет „Гоце Делчев“
Штип, Македонија

СЕМАНТИЧКИТЕ КОМПОНЕНТИ НА ЛЕКСЕМАТА УБАВ

Апстракт: Темата на статијата ќе биде семантиката на лексемата убав. Преку анализа на етимологијата на оваа лексема, анализа на дефинираните значења во толковните речници и анализа на примери на јазична употреба ќе се обидеме да дадеме објаснување на тоа што е убаво во нашиот јазик. Поаѓаме од хипотезата дека убавото е добро („Добротољубие“, Манастир Хиландар: 2002, стр. 5). Анализата треба да опфати што е добро и за што е добро во употребата на убав во македонскиот јазик. Во анализата се послуживме со корпусот на примери од литературата на Дигиталниот речник на македонскиот јазик. Анализирајќи примери и од употребата на современиот македонски јазик на интернет (публицистика, форуми), ќе се обидеме да утврдиме дали постојат поместувања во значењето на убав во контексти од поблиското и подалечното минато (Р. Крле, С. Попов, К. П. Мисирков) и денес.

Клучни зборови: убав, семантика, етимологија, добар, контекст.

Лексемата убав е придавка што означува квалитет. Во нејзината семантика е вградена вредносна процена. Темата на нашето излагање ќе биде анализа на тоа што е дефинирано како убаво. Анализата ќе ја вршиме врз основа на толкувањата на семантиката на придавката убав во толковните речници на македонскиот јазик, како и врз основа на контексти на употреба на придавката во литературата.

Во Толковниот речник на македонскиот јазик (ТРМЈ) (том VI: 154–155) приведени се осум значења на лексемата убав. Во првото значење, убаво е она што, восприемано од сетилото за вид задоволува одредени естетски критериуми, е пријатно за гледање. Во второто значење убаво е она што е пријатно (задоволува одредени естетски критериуми) за сетилото за слух. Во третото значење се опфатени две семантички карактеристики на убав: пријатен по вкус (интересно е тоа што она што се консумира како храна и пијалок, за да биде убаво треба да биде и вкусно, но и пријатно на изглед) и што предизвикува убаво психичко доживување, еден вид исполнетост на душата. Семантичката карактеристика на она што предизвикува убаво доживување е без ограничување – апстрактна именка: филм, патување, натпревар. Интересно е тоа што сите овие значења, предизвикуваат естетски доживувања што ја исполнуваат душата. Четвртото значење се однесува на моралната сфера од животот и тука убав се доближува до значењето на 'добар'. Во таа смисла го разбираме толкувањето приведено во речникот: што задоволува општоприфатени стандарди, критериуми; што е за пофалба. Примерите се: убав живот, убава постапка. За сите

овие значења би можеле како заедничка да ја издвоиме семантичката компонента добар: добар за сетилата, за душата и пред Бога (како единствен критериум за Доброто, и во морална смисла). Од овие значења единствено се изделува петтото значење, кое е количествено: во задоволително големо количество: убава печалба, падна убав дожд. Доброто време во шестото значење е сончево, топло, јасно и пријатно. При честитки и желби, кога посакуваме нешто убаво некому се подразбира дека му посакуваме убаво не во естетска смисла, туку му посакуваме добро. Во сите значења што ги приведевме основна семантичка компонента на убав е добар.

Зозе Мургоски (Мургоски 2005) во својот „Речник на македонскиот јазик“, приведува две основни значења на убав: 1. што има убавина, пријатен за сетилата или за душата; привлечен, допадлив 2. (за постапка, карактер итн.) љубезен, чесен, широкоград. Првото значење го определува убавото во однос на човекот, од аспект на човекот, првенствено во естетска смисла (убава девојка/жена, убаво лице, убав глас, убава музика, убава песна, убаво време), а во второто значење се дадени карактеристиките на она што според Мургоски е убаво во морална смисла (за карактер, постапка), а тоа е она што е добро: љубезност, чесност, широкоградоност. Естетското е убаво за сетилата, но и добро за душата. Моралното убаво е добро. Овие две приведени значења би можеле да ги резимираме како убаво за сетилата (естетски) и морално убаво.

Дигиталниот речник на македонскиот јазик изделува единаесет значења на убав. Посебно ги изделува значењата убав за човек, за животно или нешто друго што е пријатно за изглед, за време (сите во англиското значење на *beautiful*), пријатно за слухот (во англиското значење на *pleasant*), и значења на кои на англиски јазик им соодветствува добар: 1. што особено ги задоволува потребите и барањата, што доставува особено задоволство, во физички и духовен поглед: убав ручек, убаво вино, убава прошетка, убава игра, убав живот, убава приказка, убав јазик, убава литература; 2. добар: Убави работи слушам за тебе. 3. Што е во задоволително големо количество, во голем степен: Убав дожд падна денеска. Убава парица доби. Убав ќотек изеде. Убава печалба. 4. При честитање или изразување добри желби (на англиски јазик со суперлативната форма *the best*): Ви посакувам сè најубаво! Убав помин! Изделеното значење „што е за пофалба“ (англ. *laudable*) би го подвеле под значењето 'добар', бидејќи она што е за пофалба се подразбира дека е добро. Такви се примерите: убав пример, убава постапка, убави совети, убав потег. Значењето „што носи придобивка, ќар“, со упатување на англиското *nice* изделено е како посебно. Сепак, примерите убав занает, убава служба, убава работа сведочат за тоа дека и ова значење може да се подведе под добар. Ова го потврдува и фактот што и во англискиот јазик (Hornby 2005: 987), при секцијата за градење на речникот за *nice and very nice* се упатува на добар. Дигиталниот речник како посебно значење ја приведува и ироничната употреба на придавката убав: Убава работа!

Како заедничка семантичка карактеристика на убав според значењата приведени во речниците што ги консултиравме, ќе ја изделиме семантичката компонента добар, и тоа: 1. Во естетска смисла и 2. Во духовна смисла.

На исто становиште, анализирајќи го полското *piękni* е и Тополињска, која прави семантичка анализа на добар и убав компаративно во полскиот и во македонскиот јазик (Topolińska 2001). Според Тополињска, *piękni*₁ е висока оцена на естетски вредности. Аргумент на убав може да биде секој објект, што се подава на таква оцена. Тополињска изделува за полскиот јазик експресивен дериват *piękni*₂ кој сугерира морална убавина, убавина на карактерот. Во таа смисла, изразот *piękni człowiek* ја има парафразата 'високо морален, со голема добрина'.

„Jak wynika z przykładów, вели Тополињска, istnieje strefa przecięcia zakresów polskich *dobry* i *piękni*, strefa ta zawdzięcza swoje istnienie interpretacji *dobra* jako moralnego *piękna*“ (Тополињска 2001: 392). Според Тополињска, во македонскиот јазик, таа зона на пресекување е поширока, а има и примери каде се употребува убав, на местото каде Полјак исклучиво би употребил *dobry*.

Овие тези ги потврдува и етимологијата на лексемата. Според Скок (Skok 1973: 534) лексемата убав има значење „lijep, krasan“. Се доведува во врска со старовисоконемското *subar* со значење „чист, уреден“ и со персиското *hub* со значење „dobar, lijep“.

Сесловенска и прасловенска е лексемата *lijep* (прасл. *lěръ. Како значења, Скок (Skok 1972: 297) ги приведува 1. *pulcher, krasan*; 2. *dobar* и 3. *iron. rđav*. Првобитното значење на придавката било 'што се лепи > што прилега > што е добро, умешно, лепо'. Овој семантички развој Скок го доведува во врска со старословенската култура на земја, кал: лончарство, градење на кука од кал. Семантичката врска помеѓу придавката *lijep* и етимолошкото потекло од *lijepiti* - *agglutinare* според Скок денес е прекината.

Синонимна лексема со *lijep* (стсл. лѣпъ) е сесловенската и прасловенска придавка *krasan*. Според Скок, лексемата *krasan* со основа *kras-*, од кое е *krasa* (по народно раскажување назив за змијата пред да ја прелаже Ева). Деноминалот на *-iti*: *krasiti, krasim* е со значење 'реси, кити'. Оттука е и поствербалот *ukras*. Првобитното значење Скок го поврзува со светлина од огин > *krasota*. Со тоа толкување се согласуваат балтичките споредувања: лит. *krosas* – боја и лит. *krošnis* – печка. Индоевропскиот корен е **ker-* гореле раширен со формантот *sa* во **kras-*. Во денешниот современ македонски јазик се употребува придавката прекрасен која искажува својство на убавина во степен што е многу висок, што надминува мера. Содржи и субјективна оцена на воодушевување. Во ТРМЈ III (2008: 482) за придавката прекрасен, се приведуваат три значења: 1. Што се истакнува со својата необична убавина; преубав. Прекрасен цвет. Прекрасна жена. Прекрасна облека.; 2. Што е премногу добар, солиден, одличен. Прекрасна работа. Прекрасна книга. Прекрасна забава. Прекрасни другари; 3. Што предизвикува задоволство, среќа, радост. Владееше прекрасна тишина. Прекрасен ден. Прекрасно чувство. Прекрасни звуци. Првите две значења ги среќаваме и кај придавката убав, иако не со тој интензитет. Дури и контекстите се исти. И третото значење го остварува придавката убав (ТРМЈ том VI: 154-155, значењето под реден број 3), со тоа што во некои контексти би се сменила семантичко-прагматичката карактеристика на исказот, кога би се замениле придавките: Владееше

прекрасна тишина. Владееше убава тишина. Во првата реченица се изразува восхит, а во втората смиреност.

Во литературата (според Корпусот на Дигиталниот речник на македонскиот јазик), лексемата убав ја сретнавме во контексти кои соодветствуваат на значењата дефинирани во ТРМЈ.

Изделивме два типа контексти во кои ја среќаваме лексемата убав: со конкретни и со апстрактни именки.

Со конкретни именки, убав се јавува со значењето:

Пријатен на изглед, што задоволува одредени естетски критериуми, восприеман со сетилата:

- За човек: убава жена, убава коса, убави мустаќи, убави темни очи, убав лик на жена. Најпосле, нашол некој младич кој по сè му личел на ангел: бил личен, убав и со чиста душа¹. По овој пат, во самарот на нашиот мал црвен коњ сместени двајцата, јас и роднината Вана, убава како ангел. Кога сфати што е тоа што Едо го виде во неа и особено кога помисли на нејзините еротски убави нозе... Во последниве два примери се сопоставени два типа убавина: духовна (како ангел, која подразбира, како погоре, чистота, добрина, милосливост, сочувство) и телесна (дообјаснета со определбата еротски).
- За животно. Во овие контексти, семантиката на убав може да вклучува и значење 'здрав': убаво теле, убавиот бел коњ, убав петел.
- За географски објекти, делови од природата, кои може да бидат оплеменети и негувани од човекот. Убави цветни градини; Дали ќе заборавиме на цртежите што ги цртавме и на составите што ги пишувавме за убава, чиста, мирисна, цветна, здрава животна средина? Убава планина; Убава ливада; Брзината на автомобилот за час ни фрла пред очи куп убави и непознати нешта, а потоа уште побрзо ги брише; *тйвојатиа* земја убава²; да те градам, љубам, крај мој роден, ти ќе бидеш убав; убавата Прага; брегот е убав; убав Пирин, убаво селце.
- Објекти и предмети изградени, направени од човекот: убава кука, убава зграда, убави продавници³, *убава фасада, убава одаја за сйиене, убава печ-ка*⁴, *убаво огниште*⁵, убав дом, убава облека, убави алишта, убав кожув, убава торбичка, убава капа⁶.
- За храна, пијалок. Ручекот убав; убава црвена цреша; Ракијата е убава ако е стара и домашна; убаво вино; убава торта.

¹ Во примеров убавината не е само телесна, туку и духовна.

² Во контекстов убава може да биде збогатена со значење 'мила'.

³ Кога станува збор за продавница, под убава се подразбира и 'добро снабдена'.

⁴ Во овој контекст значењето на убава е збогатено со 'квалитетна'.

⁵ Со оваа синтагма, во зависност од контекстот, убаво може да биде збогатено и со значењето 'мило': Се вратија на своето старо, убаво огниште на татковата кука кое ги пречека желно нудејќи им ја својата топлина.

⁶ Кога се работи за облека, семантичките карактеристики на убав можат да се движат во два правци: со естетска вредност и пријатен за носење, удобен, топол.

Со апстрактни именки, убав го сретнавме во следните значења:

1. За време. Семантичките карактеристики на пријатно време се сончево и топло, но секој дел од денот и годишните времиња може да добие епитет убав. Се работи за перцепција на природата, која како што е создадена е убава: убав ден, убав сончев ден, убав пролетен ден, убаво зајдисонце, убаво време, убава свездена ноќ. Од временската карактеристика на денот, ноќта и сл. во значење на англиското *weather*, треба да ја разликуваме употребата на убав со значење на вид на посакувани и пријатни настани што се случуваат во еден временски отсек (во значење на англиското *time*⁷): убав сончев ден vs Не смееше да ги заборави убавите денови на детството и младоста. Убаво време vs Ех, што убави времиња беа тоа кога во старо Скопје сите се познававме. Му кажа дека поминала убав живот со него, дека бил идеален маж, нежен и внимателен... Посебно убав беше крајот на жетвата. Сони убав сон.
2. За настани, собитиа⁸. Убава дремка; убава прилика (можност); убав прием; убава вест; убаво изненадување; убав подвиг; убава работа; убав живот; убава измислица; убава мечта; убав поглед; убави мигови; убаво откритие; убаво движење; убави чувства; убава сатира; убава стихозбирка; убави зборови; убава песна; убава музика; убаво шумолење на морето; убав сон; Семантичката карактеристика на убав во овие контексти би била: што предизвикува добар впечаток на душата, што е добро за душата, чувствата на човекот; што предизвикува убави, добри чувства, дури што само по себе е добро: убав празник, убава светлина.

Во споменативе контексти, доминантна семантичка компонента на убав е добар: за сетилата, за чувствата, за душата.

Во примерите од литературата што ја анализиравме, сретнавме уште две значења на убав. Првото е количествено значење (доволно голем): убав бакшиш; убави плати, убави доходи⁹, убави *џари сѝечалил*¹⁰; *Неџде џри крајотѝ на зиматѝа или во рана џролетѝ, џосле еден убав дожд шѝо сѝѝнеше речиси џри дена и џри ноќи...* Второто значење е добар¹¹. Примери за убав со значење на добар сретнавме кај К. П. Мисирков¹²:

⁷ Во овој случај убав може да се јави со различни именки (именски синтагми) кои означуваат временски отсеци.

⁸ Под настани, собитиа, подразбираме содржини што може да бидат предикати во поширока смисла на зборот како што тоа го разбира Тополињска (2017). Според Тополињска, генеричките поими, резултат на нашата концептуализација на светот се предикати. Во погоре наведените примери, со т.н. конкретни именки, сметаме дека се работи за негенерички поими, со референција и како такви ги изделивме посебно.

⁹ Последниве два примери кај К. П. Мисирков „За Македонците работи“.

¹⁰ Кај Р. Крле „Парите се отепувачка“.

¹¹ Ова значење го издेलуваме како посебно, бидејќи овде добар не е семантичка компонента на убав, туку може да стои на местото на убав, можеме да го сметаме за синонимно со убав.

¹² Примерите се од Македонскиот електронски корпус: <http://www.pelister.org/index.php/macedonian-resources/literature-and-linguistics>

За да бидит здаи'ето здрао, требит да му бидит темел'от убав. Но се, шчо рекоф иас во ниф, ке си останит без убав фундамент, ако не се разгледат некоји теорицки прашаи' а... Со научни прашаи' а не л' убат да се занимаваат, но за то сет убай организатори...

Ако го анализираме значењето на убав во рамките на компоненцијалната анализа (Jeffries 1998: 87–88), која се заснова на претпоставката дека значењето на зборот може да се анализира во рамките на множество семантички карактеристики, кои можат да бидат елементи на дескрипција на други зборови во истиот јазик, ќе забележиме дека основна семантичка компонента на убав е добар. Ова добар, во зависност од контекстот, може да биде збогатено со други значенски компоненти како: мил, здрав, добро снабден, квалитетен и др. Добар може да биде во естетска смисла (тука го вклучуваме и контекстот телесно убав, кој може да се збогати со значењето 'пожелен'), и во духовна смисла (добар за душата, чувствата, добар во морална смисла).

Кон ваквото определување на значењето на убав оди во прилог семантичкиот јазик кој го предлага Ана Вјежбицка (Goddard 2012: 713), јазикот на семантичка дефиниција – семантичките атоми кои се неделиви и ги има во ограничен број и со чија помош се дефинираат значењата на сите посложени семантички единици. Во овој природен семантички метајазик (Natural Semantic Metalanguage), придавката убав не е семантички атом, значи дека може да се дефинира во рамките на предложените семантички неделиви единици, меѓу кои се добар и чувствува.

Излагањето за семантичките компоненти на убав ќе го завршиме со уште еден интересен факт, со спојот на убав и добар во називот Добротољубие¹³ (filokalia) во христијанската литература. „Љубав, дакле, према истински лепом и добром јесте добротољубље, јер у грчком и словенском језику лепо и добро скоро су синоними. Истинска лепота увек је и доброта, и право добро увек је и лепо“ (предговор на владиката Атанасије Јевтиќ, „Добротољубље“, I, 1997: 5).

---

¹³ Изразот Добротољубие, во значењето на збирка убави и добри текстови, првпат е употребен од страна на Светите Кападокијци Василиј и Григориј, кон половината на 4. век.

Литература

- Добротољубље. 1997. Хиландарски преводи бр. 21. Манастир Хиландар, Света Гора Атонска: Манастир Хиландар. <https://svetosavlje.org/dobrotoljublje-tom-i/> (преземено на 28. 11. 2017).
- Тополињска Зузана. 2017. Основна поделба на предикати во функција на конститутивни членови (КЧ) на пропозиции (семантика > форма). Охрид: Научна работилница организирана од МАНУ, 1 – 2 јули 2017.
- Goddard Cliff. 2012. “Semantic primes, semantic molecules, semantic templates: Key concepts in the NSM approach to lexical typology”. *Linguistics*, Vol. 50, Issue 3, 711–743.
- Hornby A. Sidney. *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*. Oxford University Press, 2005.
- Jeffries Lesley. 1998. *Meaning in English*. Macmillan Press, LTD.
- Topolińska Zuzanna. 2001. “Dobar ~ ubav (fragment “bałkanskiego obrazu świata”)”. Oldenburg: Studies on the Syntax and Semantics of Slavonic Languages, Papers in Honour of Andrzej Bogusławski on the occasion of his 70th Birthday, *Studia Slavica Oldenburgensia* 9, 391-399.
- Мургоски Зозе. Речник на македонскиот јазик. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“, 2005.
- Толковен речник на македонскиот јазик. Ред. К. Конески, III, IV, Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 2006, 2014.
- Skok Petar. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umetnosti, tom II, tom III, 1972, 1973.
- Дигитален речник на македонскиот јазик <http://www.makedonski.info/>
- Македонски електронски корпус <http://www.pelister.org/index.php/macedonian-resources/literature-and-linuiistics>

